

Масовни медији и масивна корупција

Улога медијске индустрије у одржавању коруптивног система у друштвима позног капитализма

СЛОБОДАН РЕЉИЋ

1.

„Слобода штампе је слобода две стотине богатих људи да шире своје мишљење. Слободан је ко је богат“, говорио је Паул Зете, оснивач „Франкфуртер алгемајне цајтунга“, средином прошлог века. Ствари су се отад мењале. Корак напред, два-три корака назад.

Раслојавање светског друштва је нагло убрзано после 1989, кад је упокојена „прва земља социјализма“, и кад се очигледностима – „кока-колом“, „марлбором“ и „форд мустангом“ – могло доказивати несумњива надмоћ над „апа-колом“, нишком „моравом“ и „југом-45“, тј. „трабантом“ и „волгом“ из увоза. Тако је манипулација похлепом у *релативно* сиромашним људима од њих направила стампедо. Последица је да данас живимо као *апсолутни* сиромаси. Процес позападњавања, спровођен на великим обећањима, не само да није приближио релативност западњачког сиромаштва сиромашним у свету, него нас је гурнуо из потенцијалног Трећег света (земље у развоју) у Четврти свет (земље без наде).

Последице тог глобалног капиталистичког инжењеринга су стравичне. Сиромаштво се шири планетом као пустиња. Не само да је „бујање“ Четвртог света (како се број земаља које припадају категорији најсиромашнијих повећао са 25 у 1960. на 43 у 1978. и на 71 у 2000. години) довело до тога да је сада „четири од сваких пет афричких земаља део Четвртог света“ него је „2000. године скоро половина земаља Латинске Америке била у Четвртог свету, а само једна (у односу на њих десет из 1960.) је била богата. *Промене у Источној Европи/СССР верно су одражавале промене које су се одвијале у Латинској Америци.* Док су се 1960. године скоро све ове земље налазиле или међу

земљама конкурентима (за Други свет, прим С.Р.), или у Трећем свету (при чему ни једна није била међу најсиромашнијим), 2000. године више од половине њих припадале су Четвртог свету“, објављује Бранко Милановић, експерт у Светској банци. А, иза Четвртог света – нема ништа. Тама. Садржај тога се ни у теоријским конструкцијама не може замислити. А наши медији? Они се тиме, углавном, не баве. Посебно не систематски.

Али ми смо само део глобалне слике, која личи на оне приповести из Библије којима се најављује апокалипса. Шта рећи о свету у коме 62 најбогатија човека имају власништво као половина најсиромашнијих на планети. (Данас, иначе, на Земљи живи 7,3 милијарде људских бића.) За последњих шест година богатство 62 најбогатија се повећало за пола билона а на 1,7 билиона долара, док је 3,6 милијарди најсиромашнијих остало без билион долара. Један човек има као 60.000.000 душа. Да му није мало мно-

го? Рекло би се да није, јер тренд се наста-вља. Пре шест година вредност имовине коју поседује доња половина светске по-пулације било је код 388 особа. Овој слици треба додати и чињеницу да је поло-вина ових надљуди из САД, плус 17 њих из Западне Европе. Дакле, четири пети-не западњаци. А медији? Медији о тим страшним чињеницама извештавају, као да се то дешава неком другом. На Мар-су?! Те вести више личе на оно Риплије-во „Веровали или не“, него на објављивање чињеница од најантихуманијег дејства.

2.

Сиромаштво разара свет као ураган. Само 1 % светског становништва држи вред-ност чији збир превазилази вредност којом располаже око половине светског станов-ништва. (Овде се не ради о најсиромашнијим, него о просеку, што чињеницу чини још страшнијом.) Извршна директорка *Oxfam International* Вини Бјанима на цинични од-говор најбогатијих како „ништа није савр-шено и нормално је да постоје добитници и губитници (и типично, добитници су тален-товани губитници неталентовани)“, одгова-ра да је то „ужасан недостатак имагина-ције. Какав страхан недостатак поверења у људску инвенцију, ум и дух. Ја сам сигурна у две ствари. Прво, да је другачији свет могућ; друго да он није замислив и остварив са 1% оних изнад нас“.

У стварности „раст јаза између богатих и сиромашних је реалност за седам од десет људи на планети“. Да се свет не сурва у још неподношљивију беду овај тренд би ваљало заустављати. Али, како ?

Овде се не ради о грешци у систему. На делу је систем у нормалном облику. Процес дехуманизације је темељан. „У првој полови-ни деветнаестог века људи који су се бавили размишљањима о демократији сматрали су да се она мора заснивати на широј распо-дели добара. Они су увиђали да екстремно богатство и сиромаштво могу да буду фатал-ни по демократски експеримент“, говорио је Кристофер Лаш, не баш чест глас разу-ма са захукталог америчког брода. Пози-вајући се на констатације у књизи *The End*

of Equality, Микија Кауса уредника часопи-са *New Republic*, Лаш подсећа да „како су се страни посматрачи некад дивили одсуству снобизма, разлика и класног осећања у Аме-рици. Није било ‘ничег потлаченог или подређеног’ у америчком раднику, писао је 1906. Вернер Сомбрат. ‘Он високо држи гла-ву, хода гипким кораком и отворен је и весео у свом изражавању исто колико и било који припадник средње класе’. Неколико година касније и Р.Х. Тоуни бележи да се Америка ‘збиља истиче великом економском неједна-кошћу, али такође и великом друштвеном једнакошћу’. Управо ту *културу самопош-товања* смо, по Каусу, у опасности да изгу-бимо“.

То више није опасност. Култура самопош-товања у демократским друштвима је већ у дубокој илегалности. Кад погледмао уназад, процес се, практично, одиграо пред јавношћу, само што у том искривљеном јавном огледа-лу није вреднован као нешто лоше. Напро-тив. Медији необуздано богаћење вреднују као највишу друштвену пожељност. Водећа земља светског капитализма живи у складу с најнижим малограђанским принципом: кад се за неког каже како је паметан или спосо-бан, онда се пита, а колико зарађује. Ако не зарађује, онда се пита: а у чему је његова спо-собност? Масовни медији одржавају и хране културу маса.

3.

Како се дошло до тога? Четири године после Другог светског рата у најбогатијој др-жави на свету преко 80 одсто повећања про-изведене вредности се делило на 90 одсто становништва. Напредак је у цепу осећало 9 од 10 грађана. Већ 1958. на тих 90 одсто није ишло ни 70 одсто нове вредности, а седамде-

сетих то се распоређивало пола-пола. Кад је падао Берлински зид онај однос из 1949, већ се окренуо на главу: 90 одсто становништва делило је само 10 одсто нововредности! На почетку новог миленијума, 90 одсто становништва је добијало – проценат, два. Године 2012, сиромашна маса је од своје беде на новостворену вредност богатима додавала 16%. Оних десет одсто је узимало 116% новостворене вредности, али и међу њима је почела диференцијација – 1% најбогатијих је узимало 94%. На све ово, бити бедан, понижен и презрен постаје културни норматив. Светлости прогреса се појављују само као врх ледене – таме.

„Људска генијалност је толико усваршила уметност и науку смрти и деструкције“, каже „писац пун бола“ Бериј Мохан – одрастао у индијском сиромаштву а на америчким универзитетима се посветио „друштвеном развоју“ – да данас 86 одсто светске популације живи у свету сиромаштва. С другу страну, светски медији највише свог простора непрекидно посвећују обећањима како се спремају неке стратегије борбе против сиромаштва које ће све да промене, само се ни случајно не спомиње нужност промена система који читаво време свет гура магистралама беде и сиромаштва. Та идеја друштвеног развоја као међународних интервенција „отварала је само химере наде, а без поништавања сила угњетавања“.

Али од химера се не живи. И њихово трајање је ограничено. „Политика која се своди на бављење дневним оперативним захтевима коначно доводи до питања *зашто да стављам листић у гласачку кутију*. Понижавајући нихилизам дестабилизује и угрожава институције републике, па чак и осећај припадности“, рећи ће Режи Дебре.

А медији, *wach dog*, чувар демократије? Као што избегавају да укажу на праве проблеме друштва кризе, медији кризе одбијају да сагледају своју драму. Данас смо сведоци да се „штампа“, „мајка свих револуција“ (Иго), потпуно одродила од своје основне улоге. Медији „само извештавају“. Тако се објашњава одсуство било каквог разумног, хуманистичког, заштитног третирање стварности и политика које тако темељно усређују свет да је он све несрећнији. И све ближи Трећем светском рату.

4.

Добро, свет је велик па се малим медијима, као нашим српским, не може приоритетно приговарати што не раде тако велике послове. Међутим, недопустиво је да наш поглед на свет буде тако тотално вестернизован. Јер, ми живимо са поразним последицама у српском друштву, из кога се „опадање Запада“ још увек доживљава као „друштво благостања“. Истраживања о томе су и у науци су маргинална, јер пропагандни талас идеолошког произвођња недодирљивости „европског пута“ је изнад сваке људске невоље. Чак се обећава, без права да се равноправно у јавности нуди алтернатива, да је то једини пут спаса. Српска елита, политичка и научна, прати „тенденцију да се појмови сиромаштва и неједнакости избегавају у литератури и пракси. Више су у моди такви појмови као што су социјална искљученост, маргинализација и социјална диференцијација... Избегавање употребе појма сиромаштво одражава доминацију неолибералистичких идеја“, каже професор са Факултета политичких наука у Београду Милосав Милосављевић, који покушава да димензионише размере сиромаштва и оцрта границе пропадања.

У истраживањима у Србији почетком XXI века су кориштене две линије сиромаштва – прва, да особа има до 2,4 долара дневно (270 динара, по курсу у јануару 2016.), тј. 72 долара месечно (8.078 динара) и друга, особа има до 2,9 долара дневно (326 динара), тј. 87 долара месечно (9.762 динара) – па је нађено, према првом рачуну, 800,000 сиромаша у 250,000 породица или, по другом, двоструко више – 1,600,000 лица. Истраживањима никад није обухваћено око 300,000 регистрованих избеглица у Србији („97,692 избеглице и 206,504 интерно расељена лица“), као ни ромска популација, за коју нема ни релевантних процена бројности. Дакле, бар педина становништва је испод „црте сиромаштва“. Што, наравно, не омета српску владу да сеје оптимизам кад промовише Стратегију за смањење сиромаштва или кад смањује плате и повећавају акцизе да би се враћали дугови ММФ-у. О чему медији надахнуто извештавају.

А шта и да чине ти и такви медији? Које је влада, иначе, бацила у процес приватизације, после које ће већина медија нестати, а хиљаде новинара остати без посла. Ништа. Да се извештва и не таласа. Објективистички, као да се ради о температурама на Марсу које, изгледа, падају. И да би извештаји били уверљиви, на њих се лепе лепо плаћени „експерти“ који потврђују да је пут добар, да ће после дати резултати. Да је и пад, у ствари, лет, ако се то пажљивије погледа.

Сад постаје јасније шта је цинични Паул Зете (цитиран на почетку овог текста), заиста, мислио о „слободи штампе“ као употребној вредности неколицине богатих. То је део преторијанске гарде заштитника, система на делу, коме се понекад риугално оспорава понеки детаљ, тек да би се сачувао ендемични префикс „независни“. Јер, савремено демократско друштво је у „демократском веку“, по дефиницији, подигнуто на четири стуба: парламнету, влади, независном судству и – независним медијима. Прва три стуба уживају посебну заштиту у друштву, а „четврти стуб“ је бачен на тржиште на коме су добитници само они богати. Они су власници и медија, па нормално и унајмљују новинаре да обављају послове производње вести. У читавој тој незавидној и крајње несигурној ситуацији новинарска удружења су задужена да одржавају мит о слободи новинара. Наводно, он ће да пише слободно као да он сам објављује текстове које пише (као да је залудни блогер) и као да он сам себи даје плату. Али пошто је стварност, дијаметрално другачија, онда су – „слободни само они који су богати“.

5.

Тако је то и са корупцијом. То је „злоупотреба јавних овлашћења за приватну корист“, по најраширенијој техничкој дефиницији иза које стоји Светска банка. Само то што се таква једна корумпирана институција као World Bank појављује као врховни мерач корупције чини мерења нелегитимним. Кад се корупција класификује испада да је најблажа „бела“ – кад се користи службени положај а да би се било од користи родбини,

рођацима и пријатељима, средње опасна је „сива“ – кад се ради по принципу „услуга за услугу“ а најдевијантнија је „црна“ – кад се за чињење државних услуга узимају – паре. А кад се државе, претворене у колонијалне демократије, користе да би „злоупотребиле јавна овлашћења“ да би радиле за корист мултинационалног корпоративног капитала и финасијску олиграфију онда се то зове – институција за светски развој.

Кад се то спусти у народ, коме се последице глобалног бизниса представљају као надљудске радње о чему нема потребе ни да размишљамо осим ако нисмо заведени „теоријом завере“, испада да је највећа друштвена корупција кад лекар из државне болнице узме пацијенту флашу „курвоазијеа“ или 50 евра а да га прими преко реда и прегледа како ваља.

Иван Крастев, бугарски социолог, показује да је велика бука око корупције, (најомиленија тема за разгаљивање уморног и опљачканог демоса) коју толико подгрејавају и спољни фактори (Светска банка, ММФ, Freedom House, и други делови мрежа транснационалног НВО-сектора), у ствари, делом стварна корупција, али много више – „ескалација антикорупцијске перцепције“. „Студије спроведене од стране Центра за либералне стратегије показале су да антикорупцијска осећања у Бугарској нису у толикој мери последице стварног степена корупције, колико потпуног разочарења резултатима транзиције и повећања друштвене неједнакости уопште“. Тако је и у Србији.

Тако је то. Разруши се државна структура, наметне се неконтролисана приватизација

као једини пут, узме се што њих занима а онда се подржава безакоње, па они који се у таквим приликама обогате, заиста, и јесу – криминалци, „олигарси“, „тајкуни“. А људи прљавих биографија су „одани“ врховном контролору. Ако би, пак, решили да откажу послушност на њих се пуштају медији у трагању за сензацијама. Читаво друштво је „буре барута“.

Главни институционални извор корупције у нашим друштвима су закони који се пишу у Бриселу (у Буграској су усвајани на енглеском језику!), а без узимања у обзир наших културних прилика, нашег сиромаштва и наших реалних могућности. Све је пројектовано за „европски ниво“ од кога смо све даље. И тако су државни чиновници који спроводе неспроводиве законе постављени у улогу чудотвораца који црно претварају у бело, а онда – људски је! – за тај свој напор узимају некакву мању накнаду од грађана, онолику колико они, ипак, могу да плаћају. А медији? Они оптужују грађане, „нас“, па онда чиновнике, али никад нећете имати приговор на систем. Споља успостављен систем, онима који га контролишу доноси корист, а нама над којима се подиже читава та скламерија то доноси пропадање и неизвесну будућност.

То је, у ствари, перфидан начин пребацивања фокуса са релне пљачке малих и слабих на оптуживање опљачканих да они, баш они, разарају своје друштво и сами себе чине сиротим. Као у оним причама „ружни, прљави, зли“ које трају с уверењем да нису криви они који праве људска бића одвратним, него та немоћна бића која се појављују около и кваре нам дан – својом злом сликом. А медији? Медији извештавају о налазима истраживања оних који производе „ескала-

цију антикорупцијске перцепције“. И допринос Светске банке увођењу једног народа у Четврти свет, заклања се иза битних али у основи малих „доприноса“ појединаца који су доведени у ситуацију да се ситном корупцијом боре за (мало бољи) голи опстанак.

6.

У таквим истраживањима, као и у јавности и медијима, ретко се појављују стварно велике коруптивне радње. Корупција међу онима који располажу великим новцем. А логично је да је велика корупција тамо где је велики новац и где су велики интереси. „Злочин моћних“ скривен је фокусом акције полиције, судства и медија на мале људе и сецикесе чији је удео реално кап у мору у поређењу са пљачком и корупцијом великих корпорација.

И код нас познати амерички правник, у Џонсоновој администрацији и министар правде, Ремизи Кларк наводи да „једна корпорацијска завера око одређивања цена противзаконито односи више новца сваке године, него стотине хиљада провала, ситних проневера или крађа у целој држави“. Или, контроле цена преко трустова, што је законом забрањено, а у ствари је потпуно у сфери корупцијског удешавања потребних решења. Америчка Савезна комисија за трговину процењивала је у то време да би цена пале за најмање 25% кад би се онемогућили противзаконити монополски договори. „Корпорације представљају најделотворније и највеће примере *организованог криминала* у Америци“, говорио је Кларк.

„Не може се рећи да је задовољавање правде када ставаљате у затвор тинејџера који је украо кола, као што то није ни кад са стране гледате топ– менаџере који тихо пројектују крађе од милијарде долара“, каже ових дана сенатор Елизабет Ворен.

У земљи у којој корпорације владају државом и народом ствари су се могле развијати само у једном правцу. Прошле године *Gallup* је објавио да „око осамдесет одсто Американаца сматра да је корупција у структурама власти један од најозбиљнијих проблема у земљи... Број америчких грађана, забринутих због ши-

рења корупције у структурама власти, за мање од деценије повећао се за 20%". И кад је у јануару ове године исти *Gallup питао Американце колико су задовољни својом влашћу*, испоставило се да је само 23% становништва задовољно начином на који се ствари одвијају у земљи, од којих је тек 3% било веома задовољно. Узгред, у јануару 2015. задовољних је било 32%.

Наравно, та концентрисане моћ још је бескруполознија ван граница западних држава. Али корпорације су врло ретко предмет судских спорова. Буде таквих случајева. Сетите се „Енрона“ (2001) или афере „Сименс“ (2013) кад се испоставило да је немачки концерн платио 50 милиона евра мита „купујући“ послове у Бугарској, Србији, Хрватској, Босни и Херцеговини. Повремено „откривање“ таквих афера има два циља: прво, да се покаже да ни највећи, ето, нису изнад закона, а друго, пошто се то дешава „инцидентно“ да се јавно мњење држи у уверењу да је такво понашање права реткост. Медији су ту да те две „чињенице“, колико год да су оне лажне, прослављају као велике вредности друштва, „казују“ на озбиљност деловања правне државе, велике капацитете полицијских органа, храбре чиновне моралних судија. Али као што показују истраживања јавног мњења грађани у то готово уопште више не верују.

7.

Да не би нарицали над нашом злом судбином, морамо знати то није ништа ново. У време великих друштвених криза „огледало друштво“ се претвара у „огледалце“ које послушно и радо одговара моћнима – да су они најлепши на свету. „Глад за новцем и равнодушност према племенитим стварима учинили су да је Француска имала штампу којој је, уз ретке изузетке, једини циљ био да ојача моћ неколицине и једина намера да обесцени одважност осталих“, писао је Албер Ками у лето 1944. констатујући да „тој штампи, дакле, није било тешко да постане оно што је била између 1940. и 1944. године, то јест срамота ове земље“. (Замените личну именицу Француска са Србија и све ће вам звучати тако савремено.)

Ками, интелектуалац највећег формата, пливао је између песмистичног погледа на реалност и нужности одржавања наде. „Наша је, често нема али тиме дубља, жеља била да новине ослободимо новца и да им дамо такво обележје и истинитост који би публици уздигли до онога што је у њој највредније. Мислили смо тада да нека земља вреди онолико колико и њена штампа“. Да у овом „новом времену“ новине не би биле „копија окупаторске штампе“, и поред тога што „настојања иду ка томе да се информисе брзо, уместо добро“, интелектуалац мора да зна да је „задатак сваког од нас да добро промисли... да постепено обликује дух новина за које пише, да пажљиво пише и да никада не изгуби из вида огромну потребу да се земљи врати њен дубок глас. Ако успемо да тај глас остане глас одлучности а не мржње, храбре објективности а не реторике, хуманости а не осредњости, у том ће случају много ствари бити спасено и ми нећемо погрешити“, Камијев је завет.

Тај тихи отпор, тзв. пасивна резистенција, не позива на смаоубиство. Новинари нису никави надљуди. То су људи који имају неке јавне обавезе, али и породице. Има шест деценија како је Ирвин Шо уверљиво показао како политички интереси и захтеви спонзора од медија праве бљугаву кашу, а непослушне претварају у прогнанике из друштва, бескућнике и ликвидаторе пријатеља. Повод тој приповести (*The Troubled Air*, објављен 1951) о тада моћној радио индустрији, јесте макартизам у Америци, али та бруталност није случајни инцидент, него епизода процеса који има своју технологију: „човек који има посла са стварањем јавног мишљења“ позива се да „прими извесне предлоге“ (и да изнесе своје ако подупиру обрачун са недисциплинованим), јер „демократија... није потпуно једнострано уређење“. И ту од великих начела не остаје много, а од слободних професија ништа. Јер, „на овом пољу, правила се увек стварају иза затворених врата и без размишљања. И ви ћете стварно открити да су она стварно постојала, скривена, већ десет година, и да су ваша права одавно престала, иако вам није било дозвољено да се стално жалите“. Савесни људи, као Шоов јунак Клементе Арчер, важан уредник у ра-

дију, највеће су жртве у „процесима“. Што сте савеснији, освета механизма биће суровија. Веровати у победу савести у таквом друштву, само зато што се оно зове демократско, неупутно је.

Кад Шоов главни јунак покушава супрузи да објасни да је „у питању извештај *принцип*“ и он „нелагодно осећа да говори као професор“, а на њене речи које следе одговора нема: „Зар не постоји и принцип по коме би требало да штитиш своју жену и децу? ... Зар не знаш да ћемо се наћи на улици кроз шест месеци ако одржиш овај говор? Чиме ћеш плаћати кирију – својим принципима? Чиме ћеш хранити бебу?“

8.

Зато је позивање на новинарске кодексе данас или обично лицемерје или изазивање трагедија. Кодекси су као прашњаве књиге скинуте с тавана где је последњи пут био деда кад се уписао у први разред гимназије. Читамо: „Обавеза је новинара да тачно, објективно, потпуно и благовремено извести о догађајима од интереса за јавност... Економски и политички интереси издавача не смеју да утичу на уређивачку политику... Новинар треба да се супростави сваком притиску на слободно обављање професије...“ И врхунац ове логике илузије је да се „новинар не може присилити на изражавање мишљења противно његовој савести“.

Из којег света долазе писци ових приручника? Јер овде се не ради о презентацији велике идеје него о – „обавезама“ у свету у коме оном кога упућују на овакве радикалне захвате, не могу пружити никакву реалну помоћ, а још мање заштиту. У хришћанском требнику не обавезује се свештеник да мртваца васкрсне трећи дан, како је то било дато Богочовеку, него му се дају инструменти, у облику молитви, да охрабри хришћански дух у човеку чије вере нема ако се не поверује у васкрснуће.

Шта је то новинару запосленом у предузећу за производњу вести, а по важећем радном закону (по коме су запослени и обућар и пекар), дато као право да не дела по потреби издавача који је уложио капитал и има своје „политичке и економске интересе“, који се по природи положаја у друштву разликују

од интереса најамника? Пошто нигде није обвезатно дефинисано шта значи „тачно, објективно, потпуно и благовремено“, чије ће тумачење да превлада кад дође до непомирљивог сукоба? Шта може да уради новинар који устане у одбрану своје савести? Да оде да тражи другог газду и чека следећи сукоб у коме ће поново да се брани од самопоништења? Који ће то издавач да прима новинара који иза себе има непрегледну серију часних али „непријатних“ одбрана савести?

Није ли све ово немогућа мисија у хиперкорумпираном друштву у коме је менаџменту дато законско право да управља производњом и у ком се *економска демократија* сматра лудошћу која је изван сваке продуктивне дискусије, а сваког ко тако шта затражи пежоративно и дискриминаторно назваће „самоуправљач“? Уосталом, зар производња у медијима није део „индустрије свести“?

9.

Да би се било шта покренуло, бар у нашем мозгу за почетак, важно је разумети механизам контроле. Ноам Чомски је томе

дао велики допринос. Данас, власници не морају да „иду у телевизијски студио да би били сигурни да водитељ локалног ток-шоуа или репортер раде шта они желе... На делу је процес који одређује како људи сигурно напредују ка местима менаџера, уредника, итд... тако што сами усвоје вредности власника“. И зато без превеликог зазора „успешан човек“ може „описати себе као сасвим слободног. И горљиви самостални-либерали као (колуминиста „Њујорк тајмса“) Том Викаер могу да кажу: Видите, нико ми не говори шта да кажем. Говорим оно што желим. Ово је апсолутно слободан систем. И, за њега, то је истина. Пошто је показао, на задовољство својих газда, да је усвојио њихове вредности, он је заиста слободан да пише што год жели“, рећи ће Чомски. Колико ћете и у Србији данас срести Викера, па чак и хипер-Викера: они имају ту способност да увек „слободно говоре“ колико год његов претходни слободни говор, за бивше газде, био у потпуној супротности са данашњим „слободним говором“.

После пада Берлинског зида на Истоку ће се усвојити закони и организовати производња по „западним стандардима“: „свето“ приватно власништво, „ефикасно“ менаџерско управљање, екстремна комерцијализација, премештање приоритета прихода са читаоца на оглашивача, прилагођавање новинарског критеријума таблоидним и забављачким садржајима. Новинари и друштво су суочени с чињеницом да најсигурнији профит не настаје из производње вести чији је врхунски критеријум истинитост, већ из садржаја по мери потреба маркетиншких организација које дистрибуирају буџете за оглашавање, или политичких моћника и структура које контролишу токове новца из државне касе а могу посредовати у добијању повољних кредита, или другим бизнисменима који су власникова класа. Дошло је време да и ми разумемо фразу „*Follow the Money*“ (следите пут новца) коју изговара Дубоко Грло, кључни информант у „афери Вотергејт“, у незаборавном филму „Сви председнички људи“. А изгледало је то 1976. тек као симпатична досетка шармантних Амера.

Тај раскорак између (пре)високих начела и (пре)приземне стварности, у којој се и највиши идеал истопи пред ишчекивањем

најамнине у висини просте репродукције, велика је опомена да с тим механизмом нешто суштински није у реду. Хана Арент је после суочавања са улогом медија и владе „највеће демократске земље“, око афере „Пентагонски папири“ – кад је утврђено колико је намерне лажности било у извештавању и обавештавању о Вијетнамском рату – констатовала да демократска друштва, ипак, не могу створити замену за слободне медије у којима доминирају „неопредељеност и непристрасност, слобода од користољубља у мишљењу и расуђивању“, јер је то супстрат наше цивилизације у којој „трагање за истином... има дугу историју... досеже уназад до оног тренутка када се Хомер определио да дела Тројанаца прикаже ништа мање него дела Ахејаца и да уздиже славу Хектора, непријатеља и пораженог човека, ништа мање од славе Ахилеја“.

Моћ друштвених законитости увек пробије кроз интересно и ситноспоственичко настојање, али оне би морале да буде и институционализоване на начин који гарантује, извесну, практичну примењивост, и „ако би штампа икад стварно требало да постане ‘четврти огранак државне власти’, она би онда требало да буде заштићена од државне власти и друштвеног притиска, и то чак *пажљивије него што је то учињено у случају судства*“, писала је Хана Арент у свом спису „Лаж у политици“. Тако шта ће или бити или ће се новинари истопити у лепљивој маси ПР-оперативца, маркетинг-менаџера и лобиста међу којима се до објективизације истине држи колико навијачи „Звезде“ могу да хладне главе гледају победу „Партизана“ над њиховим тимом.

Преокрет се наравно не може направити у систему који се утемељио на „глади за новцем и равнодушности према племенитим стварима“. Идеалиста Ками ту није имао дилема: „Читав живот усмерен према новцу – означава смрт“. Али нас живе увек држи нада, да се може покушати „још једном“. Јер, време Велике кризе је, као што је то пре деценију приметио амерички интелектуалац Фаред Закарија – историјско време. У историјском времену једино је извесно да је *status quo* неодржив. А они који се организују и разумеју правце промена могу много тога учинити за себе и своју заједницу.